

Kvaliteta suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju

---

Sabol, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:701654>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Sara Sabol

**KVALITETA SURADNJE UČITELJA I RODITELJA
U PRIMARNOM OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Čakovec, rujan 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
Čakovec**

Sara Sabol

**KVALITETA SURADNJE UČITELJA I RODITELJA
U PRIMARNOM OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

**MENTOR:
doc. dr. sc. Tomislav Topolovčan**

Čakovec, rujan 2021.

SADRŽAJ:

Sažetak.....	
Summary.....	
1. UVOD	1
2. SURADNJA (PARTNERSTVO)	2
3. SURADNJA KROZ POVIJEST	4
4. ČIMBENICI ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA.....	5
4.1. Učitelji (nastavnici)	5
4.2. Roditelji (obitelj)	5
4.2.1. Autoritativni roditelji	6
4.2.2. Autoritarni roditelji	6
4.2.3. Popustljivi roditelji	6
4.2.4. Zanemarujući /Neuključeni roditelji.....	7
4.3. Učenici (djeca)	7
4.4. Škola (ustanova).....	7
5. UTJECAJ SURADNJE NA ODGOJ I OBRAZOVANJE UČENIKA	9
5.1. Roditeljska uključenost	9
5.2. Uključenost odgojno-obrazovnih djelatnika	10
6. ODGOJNO PARTNERSTVO	12
6.1. KURIKULUM ODGOJNOG PARTNERSTVA	13
6.1.1. Personalni model.....	13
6.1.2. Institucionalni model	13
7. OBLICI RADA S RODITELJIMA	14
7.1. Individualni (pojedinačni) oblici rada	14
7.1.1. Razgovor u školi	14
7.1.2. Razgovor u roditeljskom domu.....	15
7.1.3. Pismeno informiranje.....	16
7.2. Skupni oblici rada.....	16
7.3. Roditeljski sastanak vs individualni rad s roditeljima.....	16
7.3.1. Roditeljski sastanci	17
7.3.2. Individualni rad s roditeljima.....	17
8. KVALITETNA SURADNJA S RODITELJIMA.....	18
8.1. Odnos roditelj – učitelj	18
8.2. Odnos roditelj – škola.....	19
8.3. Odnos djeteta – škola – roditelj.....	19

8.4. Školski odbor.....	20
8.5. Vijeće roditelja	20
9. STEREOTIPI	22
10. UNAPREĐENJE SURADNJE OBITELJI I ŠKOLE.....	23
11. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	24
11.1. Cilj istraživanja.....	24
11.2. Problemi istraživanja	24
11.3. Hipoteze istraživanja	24
11.4. Uzorak	25
11.5. Instrumenti.....	25
11.6. Metode obrade podataka	26
12. REZULTATI I RASPRAVA	27
13. ZAKLJUČAK	38
LITERATURA:	40
PRILOZI	42
KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA	46
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA	47

SAŽETAK

Važnost dobre i kvalitetne suradnje sa školom jedan je od bitnijih segmenata u životu svakog roditelja kada njegovo dijete krene u školu. Ulazak djeteta u školski sustav uvodi roditelje i školu u specifičan međuodnos u kojem bi trebali usko surađivati, isticati važnost dobre komunikacije i međusobnog poštovanja na dobrobit samog djeteta koje se nalazi u fokusu. Stoga, kako bi se suradnja razvijala i bila što kvalitetnija, važno je temeljiti je na partnerskim odnosima. Ovaj je rad posvećen upravo toj problematici. U prvom, teorijskom dijelu opisana je suradnja kroz povijest, navedeni su čimbenici odgojno-obrazovnog procesa, objašnjeni termini usko vezani uz temu, kao što su: roditeljski sastanak, vijeće roditelja, školski odbor, odgojno partnerstvo. Pobrajeni su oblici rada s roditeljima, ali i neki stereotipi suradnje. Nadalje, slijedi drugi dio – empirijsko istraživanje, koje je u svrhu pisanja ovog rada bilo provedeno u ožujku i travnju 2021. godine, a cilj mu je bio prikupiti mišljenja i stavove učitelja/ica razredne nastave i roditelja učenika koji pohađa razrednu nastavu (1. – 4. razred OŠ) o njihovoj međusobnoj suradnji. Također, utvrditi postoje li razlike prema spolu, prebivalištu (urbana/ruralna sredina) te socio-ekonomskom statusu između učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju. Uzorak ispitanika ovog istraživanja čini ukupno 147 sudionika ($N = 147$). Na temelju dobivenih podataka i nakon njihove obrade može se zaključiti da ne postoji statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na spol, prebivalište i socio-ekonomski status. Na kraju, ali ne manje važno, potreban je obostran (roditeljski i učiteljski) trud kako bi suradnja bila kvalitetna i snažna, jer ako oduzmemo samo jedan faktor, suradnja će teško biti kvalitetna. Dobrom međusobnom suradnjom, i učitelji i roditelji, zasigurno će učenika/ dijete ohrabriti za učenje i stvoriti u njemu ljubav prema obrazovanju.

Ključne riječi: suradnja, roditelji, učitelji, učenici, škola

SUMMARY

The quality of cooperation between teachers and parents of primary education

The importance of good and quality cooperation with the school is one of the most important segments in the life of every parent when their child starts school. The child's entry into the school system brings the parents and the school into a specific relationship in which they should work closely together, emphasizing the importance of good communication and mutual respect for the well-being of the child in focus. Therefore, for the cooperation to develop and be as high quality as possible, it is important to base it on partnerships. This paper is dedicated to this issue. In the first, theoretical part, the cooperation through history is described, the factors of the educational process are stated, the terms closely related to the topic are explained, such as: parents' meeting, parents' council, school board, educational partnership. Forms of working with parents are listed, but also some stereotypes of cooperation. Furthermore, the second part follows – empirical research, which was conducted in March and April 2021 for the purpose of writing this paper, and its goal was to collect the opinions and views of primary school teachers and parents of students attending primary school (1. - 4th grade of primary school) about their cooperation. Also, determine whether there are differences according to gender, residence (urban / rural environment) and socio-economic status between teachers and parents in primary education. The sample of respondents in this study consists of a total of 147 participants (N = 147). Based on the obtained data and after their processing, it can be concluded that there is no statistically significant difference in the assessment of the quality of cooperation between teachers and parents in primary education regarding to gender, residence and socio-economic status. Last but not least, mutual (parental and teacher) efforts are needed for the cooperation to be of high quality and strong, because if we subtract only one factor, the cooperation will hardly be of good quality. With good cooperation, both teachers and parents, will surely encourage the student / child to learn and create a love for education in him.

Key words: quality, parents, teachers, students, school

1. UVOD

Kao što se iz samog naslova može zaključiti, u ovome će radu biti razmatrana kvaliteta partnerskog odnosa, odnosno suradnje između učitelja i roditelja u početnim (nižim) razredima osnovne škole.

Prvi dio rada čini teorija. Pitanje suradnje škole i roditelja danas je jedno od nezaobilaznih pitanja vezanih uz odgojno-obrazovni sustav. Roditelji su prvi i glavni odgajatelji svoje djece i u tome imaju glavnu ulogu. Uključivanjem djeteta u odgojno-obrazovni sustav počinju svoju odgojnu ulogu dijeliti s učiteljima u školi. Razumije se, roditelji nisu u stanju sami zadovoljiti sve zahtjeve odgojnog postupka, posebno kad je riječ o obrazovanju i uključivanju djeteta u društvo. Raspored u ulogama i odgovornostima dopunjuje i roditeljevu i školsku obvezu potvrđujući jedni drugima temeljni značaj uloga. Kada roditelj aktivno sudjeluje u rasporedu uloga i odgovorno dopunjuje svoju ulogu s ulogom učitelja, izravno sudjeluje u djetetovu školskom djetinjstvu te izravno pokazuje roditeljsku odgovornost prema sebi i djetetu o školi (Rosić, 2005). Zbog svega toga, odgoj i obrazovanje djeteta povjereni su roditeljima i školi tako da svaka strana na svom području i zajednički, svjesno i odgovorno, uz uzajamno poštovanje i priznavanje doprinose razvoju djeteta (Jurčić, 2012). Kada je tome tako, i dijete se osjeća sretnije, sigurnije i motiviranije za dalji razvitak i napredovanje.

U drugom djelu rada opisana je metodologija provedenog empirijskog istraživanja u svrhu izrade ovog diplomskog rada. Istraživanje je provedeno uz pomoć *Upitnika* s pitanjima o demografskim podacima zatvorenog tipa te Likertovim skalama od ukupno 19 tvrdnji. Na kraju su uslijedila još pitanja o procjeni kvalitete suradnje s učiteljem/roditeljem na koji se tražio kratak odgovor (da/ne/ne mogu procijeniti) te pitanje sa skalom od 1 do 5, gdje se od ispitanika tražilo da brojčanom ocjenom ocjene svoju suradnju s učiteljem/roditeljem.

U knjizi *Odgoj obitelj škola*, čiji je autor Rosić (2005), zapisao je misli: „Škola i roditelji su dva partnera bez čije suradnje nije moguća uspješnost u funkciji ni jedne ni druge strane“ te misao da „škola obavlja dvije osnovne funkcije: ona obrazuje i odgaja učenike. Međutim, ni jednu od ovih funkcija škola ne može uspješno obavljati bez pomoći i suradnje roditelja“. Dakle, kako god okrenemo suradnja je važna, ona je pokretač trokuta učenik – učitelj – roditelj.

2. SURADNJA (PARTNERSTVO)

Termin suradnja definira se kao „društveni proces koji obuhvaća niz aktivnosti i djelatnosti učitelja i roditelja. Cilj im je što kvalitetniji, sigurniji i uspješniji razvoj učenika“ (Kolak, 2009, prema Tokić, 2020). U suvremenoj pedagoškoj literaturi, umjesto pojma suradnje, sve češće se upotrebljava termin partnerstvo. Njime se želi istaknuti važnost ravnopravne komunikacije, dogovaranja i međusobnog poštovanja (Lukaš i Gazibara, 2010). Oblici suradnje roditelja i učitelja u Hrvatskoj navedeni su u statutima škola.

Partnerstvo podrazumijeva viši stupanj suradnje koji je teško ostvariv u hrvatskim školama. Kosić (2009) citira Epsteina (2001) i piše da se partnerstvom smatra odnos u koji dobrovoljno ulaze i roditelji i učitelji iz zajedničkog interesa omogućiti svojom međusobnom i bezuvjetnom suradnjom unapređivanje okruženja u kojem će se bolje razumijevati djetetove potrebe. Drugim riječima, moglo bi se zaključiti kako ta povezanost ili partnerstvo između roditelja i učitelja uključuje neke od sljedećih sastavnica: redoviti sastanci na kojima će roditelji raspravljati s učiteljima o napretku svoga djeteta, međusobna komunikacija roditelja i učitelja putem telefona, mobitela, e-maila vezana za dodatno informiranje o djetetu s obje strane ili sugestije i prijedlozi učitelja koji bi roditeljima mogli biti od velike pomoći u njihovom odnosu i radu s djecom kod kuće.

Isticanje nužnosti međusobne suradnje obitelji i škole danas je jedna od nezaobilaznih tema u svim društvima. Tako u anglosaksonskom jezičnom području susrećemo niz termina koji se odnose na suradnju s roditeljima, a najčešći su „uključivanje roditelja/obitelji“ (parents/families involvement) i „rad s roditeljima“ (working with parents) (Maleš, 1996). Za njemačko jezično područje karakterističan je termin „roditeljska participacija“ (Melzer, 1985, prema Maleš, 1996). On se koristi kao nadređeni pojam za sve oblike komunikacije i interakcije između roditeljskog doma i ustanove, uključujući i roditeljsko sudjelovanje u radu i odlučivanju. U našoj se zemlji najčešće koristi termin „suradnja obitelji i škole“ ili „suradnja s roditeljima“. Pritom se pod suradnjom roditelja i učitelja najčešće misli na proces međusobnog informiranja, savjetovanja, učenja, dogovaranja i druženja, a radi dijeljenja odgovornosti za dječji razvoj u obitelji i školi.

U međuodnosu škole i obitelji danas je moguće zapaziti mnogo površnih i pojednostavljenih pristupa suradnji, najčešće utemeljenih na *modelu formalne suradnje*, bez jasno istaknutih ciljeva, zadaća i sadržaja suradnje, pa je roditeljima opća slika o školi (životu i radu škole) često nejasna. Nužno je mijenjati model formalne suradnje, po kojem su obitelj i škola dva odvojena svijeta, u *model odgojnog partnerstva* (Maleš, 2004, prema Jurčić, 2012). U namjeri ostvarivanja profesionalnih zadataka partnerstva škole i obitelji, odnosno učitelja i roditelja, nužno je zainteresiranost roditelja za napredovanje djeteta u školi povezati s njihovom spremnošću za sudjelovanje u razrednim i školskim aktivnostima (Jurčić, 2012).

Važnost suradnje naglašena je i u ekološkom modelu čije je temelje postavio Bronfenbrenner, a sastoji se od četiri razine okolinskih utjecaja na dijete. Dijete se nalazi u središtu, a oko njega se šire slojevi okoline, odnosno sustavi. To su mikrosustav, mezosustav, egzosustav i makrosustav (Tokić, 2020). Plowdenski izvještaj (1967.) je rezultatima opsežnog longitudinalnog istraživanja potvrdio da je jedan od najbitnijih elemenata za učenikovu uspješnost partnerstvo roditelja i učitelja (Maleš, 1996).

3. SURADNJA KROZ POVIJEST

Povijest odgoja i školstva pokazuje da se nije uvijek pravilno gledalo na suradnju škole i obitelji. Na školu i obitelj gledalo se kao na dva odvojena svijeta s različitim zadaćama i ulogama. Roditelji su bili odgovorni za odgoj djece u obitelji, a učitelji za uspjeh u školi. U takvom kontekstu nije bilo suradnje između obitelji i škole, što je danas teško zamislivo. Učitelji nisu komunicirali niti konzultirali roditelje o školskom radu, a roditelji nisu s učiteljima razgovarali o svojim odgojnim postupcima (Rosić, 2005; Stevanović 2002).

O suradnji roditelja i škole najviše se govori u vrijeme kada školovanje postaje obaveznim, no ideje o suradnji javljaju se znatno prije (Lukaš i Gazibara, 2010). U knjizi *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja* Jurčić (2012) citira Dumbovića (2004) kako se sami začeci težnje i zahtjeva za međusobnu suradnju između učitelja (škole) i roditelja javljaju u 8. stoljeću, a njihov je začetnik Karlo Veliki, poznati franački kralj i rimsko – njemački car. Upravo je on u to doba naredio svećenicima da po selima i gradovima drže župne škole, a od roditelja tražio suradnju i zahtijevao da djecu šalju u školu (Lukaš i Gazibara, 2010). Ipak, mnogo značajnije težnje za suradnjom kreću od 16. stoljeća kada stvaraju istaknuti pedagozi i teoretičari poput Basaričeka, Pogačića, Montaignea, Komenskog i mnogi drugi (Jurčić, 2012).

Tadašnja suradnja zahtijevala je krute i čvrsto utvrđene oblike suradnje putem dolazanja roditelja na informacije u školu, prisutnost na roditeljskim sastancima i školskim svečanostima. Tako, u dvadesetom stoljeću dolazi do promjena koje naglašavaju značenje utjecaja sredine u kojoj dijete živi. Ta je suradnja jednosmjerna i počinje od učitelja, a završava kod roditelja kao pasivnog čimbenika. Iako je utvrđena potreba suradnje, ona je još uvijek statična, te u sebi ne sadrži dinamičan proces zajedničkog djelovanja škole i roditelja. Takav je tradicionalan koncept suradnje bilo potrebno izmijeniti te škole i roditelje dovesti u poziciju ravnopravnih partnera i suradnika (Rosić, 2005). Ono što je bitno drugačije u odnosu na prošla vremena jest to što roditelji više ne prepuštaju svu ulogu odgoja i obrazovanja isključivo učiteljima, već stvaraju svoje vlastite zahtjeve i očekivanja prema njima i cjelokupnom školskom osoblju želeći uspostaviti partnerske odnose pomoću kojih će moći, u suradnji s ostatkom školskog kolektiva, adekvatno kontrolirati i usmjeravati rast i razvoj vlastitog djeteta (Kosić, 2009, prema Lukaš i Gazibara, 2010).

4. ČIMBENICI ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA

Najvažniji i nezaobilazni čimbenici koji djeluju na razvoj učenika (djeteta) i odgajaju ga jesu svakako roditelji (obitelj) i škola. Stoga svakako vrijedi kada kažemo da su (odnosno trebali bi biti) obitelj i škola partneri u odgoju. Grana opće pedagogije koja se bavi odgojnom teorijom i praksom škole kao posebne odgojno-obrazovne zajednice učitelja, učenika i roditelja naziva se školska pedagogija (Stevanović 2002). Zasiurno je da od dobre suradnje koristi mogu imati djeca, roditelji, učitelji pa i sama ustanova.

4.1. Učitelji (nastavnici)

Učitelj/nastavnik je organizator učenikova rada, stvaralac suradničkih i međuljudskih odnosa, istraživač i inovator, koordinator, programer i mentor. On je ravnopravni partner, rukovoditelj i organizator raznovrsnih pedagoških i didaktičkih situacija (Stevanović, 2002). Učitelj ima mogućnosti stjecanja novih spoznaja budući da je svako dijete osoba za sebe, sa specifičnim zahtjevima i potrebama. Dobivajući pozitivne povratne informacije o svom radu od strane roditelja, učitelj jača samopouzdanje što doprinosi njegovu zadovoljstvu u profesiji (Rosić, 2005). Neke od najvažnijih općih kompetencija učitelja jesu otvorenost za verbalnu i neverbalnu komunikaciju, posjedovanje kritičkog mišljenja, djelotvornost, posebice vjerovanje da su njegovi učenici u stanju učiti i da ih on može poučavati, odnosno pomoći im učiti (Diković, 2013).

4.2. Roditelji (obitelj)

Najuža sredina/okolina svakog djeteta je obitelj u kojoj stječe prve želje i navike za stvaranjem. Obitelj je osnovna odgojna institucija. Djetetov razvoj ovisi o strukturi roditelja, zatim ostalih članova obitelji, te o njihovom suodnosu. Odnosi koje dijete nauči u prvim godinama svog života temelj su za njegove kasnije stavove prema osobama koje će tijekom života susresti (Gruden i Gruden, 2006). Roditelji imaju veliku i osjetljivu ulogu u djetetovom djetinjstvu. Važna je njihova tolerancija, susretljivost, popustljivost u određenoj mjeri, te nadasve ljubav i pažnja. Roditelji su ti koji u djetetu prepoznaju stvaralačke sposobnosti, koje treba njegovati, razvijati i uz stručnu pomoć dalje usmjeravati. Roditeljski dom je mjesto gdje djeca dobivaju prva znanja o svakodnevnom životu. To je mjesto na kojem se izgrađuju moralne navike te

upoznaju najprije roditeljske obveze, potom disciplina i odgovornost (Stevanović 2002). U svakom slučaju, za mnoge je roditelje polazak djeteta u školu, bez obzira koliko ona bila kvalitetna, lijepo, ali i teško iskustvo. Naime, roditeljima je u tom, pa i daljnjem periodu, potrebno postati sigurnima kako je njihovo dijete u školi sretno, sigurno i dobro zbrinuto, odnosno da uz znanje koje dobiva, također dobije i sve one ostale vrijednosti koje su mu potrebne da se osjeća prihvaćeno te da u takvom okruženju što bolje razvije sebe kao osobu (Kosić, 2009). Budući da roditelji vremenski najdulje borave sa svojim djetetom, imaju i veći utjecaj na dijete u odnosu na školu (učitelja) i djetetovu sredinu (Gruden i Gruden, 2006). Kada osjećaju podršku od strane učitelja, postaju sigurniji u obavljanje svoje roditeljske dužnosti, uz to od učitelja kao stručnjaka mogu saznati o razvojnim osobitostima djeteta, proširiti svoja znanja i ideje (Rosić, 2005). Spomenimo ovdje kako autorica Woolfolk (2016) piše o četiri roditeljska stila utemeljena na visokim ili niskim razinama *toplina* i *kontrole*. Stilovi su utemeljeni na istraživanjima koje je provela Diana Baumrind 1991. i 1996. godine.

4.2.1. Autoritativni roditelji (visoka toplina, visoka kontrola)

Ovakvi roditelji postavljaju jasne granice, provode pravila i očekuju zrelo ponašanje. U interakciji s djecom su topli i brižni. Slušaju njihove brige, objašnjavaju pravila i dopuštaju demokratsko odlučivanje. Ne kažnjavaju strogo.

4.2.2. Autoritarni roditelji (niska toplina, visoka kontrola)

Ovi roditelji od djece očekuju zrelo ponašanje i slušanje njih samih jer „oni su tako rekli“. Iako se mogu činiti hladnima, oni vole svoju djecu samo to ne pokazuju otvoreno. Kod njih nema mjesta emocijama. Kažnjavanje je strogo, ali nema zlostavljanja.

4.2.3. Popustljivi roditelji (visoka toplina, niska kontrola)

Topli su i brižni, međutim imaju premalo pravila i posljedica za djecu. Za njih su djeca „još samo djeca“. Takva djeca mogu imati teškoća u interakciji s drugima jer su navikli dobiti ono što žele.

4.2.4. Zanemarujući /Neuključeni roditelji (niska toplina, niska kontrola)

Izgledaju kao da im nije stalo. Nisu uključeni u kontroliranje djece, komunikaciju s njima ili poučavanje.

Važno je steći jasnu sliku o različitim vrstama roditelja, kako bi učitelj mogao uzeti u obzir razlike pri izgradnji odgojno-obrazovnog partnerstva. Štoviše, kao rezultat sve veće individualizacije, općeg porasta razine obrazovanja roditelja, povećanje pristupa informacijama koje pruža internet, roditelji su postali bolje informirani, puno kritičniji i snažnije pozicionirani prema školi (Oostdam i Hooge, 2012).

4.3. Učenici (djeca)

Iako je rad prvenstveno usmjeren na učitelje i roditelje, ne smijemo zaboraviti na treću, važnu sastavnicu koja spaja prva dva navedena, a to su upravo učenici, tj. djeca. Kod djeteta se jača osjećaj vlastite vrijednosti kada vidi da drugi cijene i uvažavaju njegove roditelje. Samo dijete prihvaća i novu osobu, svojeg učitelja, što ovisi o odnosu privrženosti između djeteta i roditelja (Rosić, 2005).

4.4. Škola (ustanova)

Škola se javlja kao životna zajednica učenika, učitelja i roditelja. U školi se zajedničkim stvaralaštvom živi, uči i istražuje. Znanja se stječu kreativnošću za slobodan, autonoman i kreativan život i rad (Stevanović, 2002). Osnovni cilj svake škole jest motivirati učenike na proširivanje potreba, mijenjanje svijesti, poboljšanje i obogaćivanje ponašanja. To su upravo oni uvjeti koji su potrebni za razvijanje kritičkog i stvaralačkog duha (Stevanović, 2002). Suradnja dovodi do raznolikosti i veće kvalitete rada u ustanovi (Rosić, 2005). Kvaliteta djetetova obrazovanja djelomično se može predvidjeti na temelju mogućnosti koje mu pruža okolina, ponajprije obitelj, ali i škola, kao dva najvažnija čimbenika socijalizacije (Maričić i sur, 2009).

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je samo zajedničkim zalaganjem i međusobnim pomaganjem učitelja i roditelja moguće realizirati odgojno-obrazovne ciljeve.

5. UTJECAJ SURADNJE NA ODGOJ I OBRAZOVANJE UČENIKA

Autorica Diković (2013) piše kako su odgoj i obrazovanje za građanstvo posebno područje odgoja i obrazovanja kojima je cilj osigurati mladima stjecanje znanja, razvijanje vještina i vrijednosti te formiranje stavova sukladnih ideji Europe građana, a sve kako bi učenici postigli građansku kompetenciju, prihvaćali, vježbali i primjenjivali svoja prava i odgovornosti. Prije svega, da bi mogli dobro surađivati, potrebno je da se učitelji i roditelji međusobno upoznaju. Na osnovi međusobnog poznavanja partneri će se bolje razumjeti, a to je dobar put za izgrađivanje povjerenja i spremnosti za dogovaranje i suradnju u odgojno-obrazovnom radu. Svako isključivanje roditelja iz odgojno-obrazovnog procesa u školi može dovesti do gubljenja interesa za komunikaciju s učiteljem i cjelokupan rad u školi. Samo zajedničkim zalaganjem i međusobnim pomaganjem učitelja i roditelja, moguće je realizirati odgojno-obrazovne ciljeve (Rosić, 2005) i imati sretnog učenika i sretno dijete.

Učinkovito partnerstvo škole i obitelji pretpostavka je učinkovitosti škole u odgoju i obrazovanju učenika koja nema svoj izraz jedino u školskim brojčanim pokazateljima (postotak ocjena), nego i u zadovoljstvu roditelja odgojem i obrazovanjem djeteta, što se temelji na predviđanjima daljnjeg partnerstva. Ako je zadovoljstvo roditelja odgojem i obrazovanjem djeteta u školi nejasno ili je slabo, slaba je i motivacija za sudjelovanje u razrednim ili školskim aktivnostima i školskim tijelima (Jurčić, 2012). Ako pak je zadovoljstvo obostrano, pozitivno i čvrsto, nema prepreka za kvalitetnom suradnjom i odgojem učenika.

5.1. Roditeljska uključenost

Roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta od neizmjerne je važnosti jer pruža mnogostruke dobrobiti, prvenstveno za dijete – učenika, ali i za roditelje/obitelj i učitelje/školu (Sušan Gregorović, 2018). Njihova uključenost predstavlja jedno od ključnih pitanja učinkovitosti škola, kao što i pitanje suradnje roditelja i škole predstavlja jedno od ključnih pitanja teorije i prakse obrazovanja (Čilić, 2017). Dakle, roditelji mogu u život škole biti uključeni na različite načine i nekoliko razina. Oostdam i Hooge (2012) pišu kako u literaturi postoje razlike između 2 veoma slična pojma: *uključenost roditelja* i *sudjelovanja roditelja*. Stoga, kada se govori o *uključenosti roditelja*, misli se na aktivniji oblik uključivanja roditelja u odgoj i

obrazovanje svog djeteta, dok se *roditeljsko sudjelovanje* smatra aktivnim sudjelovanjem od strane roditelja u raznim školskim aktivnostima. Uključenost roditelja ima pozitivniji učinak na razvoj djeteta od roditeljskog sudjelovanja, iako, kao što je rečeno, oba su pojma veoma povezana jedan s drugim. Roditelji koji pokazuju aktivne oblike uključenosti roditelja obično su i aktivniji na području roditeljskog sudjelovanja i skloniji su se više uključiti u aktivnosti škole. Autorica Sušan Gregorović (2018) također nadodaje da učitelji koji prakticiraju, pozivaju i stvaraju prilike za roditeljsku uključenost, razvijaju bolju komunikaciju s roditeljima te tako stječu bolje razumijevanje obiteljske kulture i različitosti te više poštovanja. Takvi učitelji zauzvrat uživaju brojne dobrobiti proizašle iz roditeljske uključenosti. Nadalje, sudjelujući u razrednim i školskim aktivnostima roditelj će bolje razumjeti ulogu učitelja u odgoju i obrazovanju djeteta, manje će ih optuživati, dijelit će s njima odgovornost u postignuću i ponašanju djeteta, bolje će razumjeti djetetove mogućnosti, povećat će svoje samopouzdanje, biti zadovoljniji ulogom roditeljstva, odavat će veće priznanje uspjehu djeteta i uspjesima škole i slično (Jonesu i Ignelziu, 2000, prema Jurčić, 2009). Da bi se postigla suradnja kao dinamičan i višesmjernan proces zajedničkog djelovanja škole i roditelja usmjerene na razvoj učenikove ličnosti, prema Kolak (2006) potrebno je u nju uključiti roditelje i staviti ih u ravnopravan položaj. Pod uključivanjem roditelja podrazumijevaju se sve planirane djelatnosti i aktivnosti učitelja kojima se roditelji aktivno uključuju u rad škole.

5.2. Uključenost odgojno-obrazovnih djelatnika

U cijelom se ovom odgojno-obrazovnom procesu ne smije zaboraviti na stručne suradnike, odnosno odgojno-obrazovne djelatnike u školi, čija je suradnja također od iznimne važnosti i utječe na same učenike. Naime, roditelji mogu surađivati u različitim aktivnostima škole, no to naravno zavisi o otvorenosti ostalog školskog osoblja (ravnatelja, pedagoga i sl.) za takvu vrstu suradnje i partnerstva jer bez podrške šireg kolektiva, nažalost, mnogo je puta učiteljima spriječeno ostvarenje partnerskog odnosa s roditeljima (Kosić, 2009). Stoga, kako bi komunikacija s roditeljima bila uspješna, pedagog (jedan od stručnih suradnika u školi) u svom odnosu prema njima treba imati određene karakteristike: imati razumijevanja za roditelje, surađivati s roditeljima, brinuti o onome što mu roditelji kažu, biti dostupan roditeljima, roditelji u njemu trebaju vidjeti osobu koja je stručna za posao koji obavlja, pružiti roditeljima

mogućnost da se i oni čuju, biti savjestan u radu s njima (Giron, 1988, prema Lukaš i Gazibara, 2010). Stevanović (2002) zaključuje: „Bit kreativnog odgoja je da se stvori klima povjerenja i suradnje učitelja i djece. Ali i roditelja i učitelja.“

Kada učitelji i stručni suradnici ulože poseban trud u dobar odnos s roditeljima te ih uključe u programske aktivnosti, a roditelji potom odvoje vrijeme da u tome sudjeluju i uzvrate s poštovanjem i razumijevanjem, djeca će iz ovog iskustva imati višestruke koristi – ne samo obrazovne, nego će od roditelja i učitelja naučiti o međuljudskim odnosima i kvalitetnoj komunikaciji (Buljan Flander i Karlović, 2004). Prema tome, ističe autorica Maleš, 1993, prema Sušan Gregorović, 2018, s obzirom na ulogu koju imaju u životu djeteta, od roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika očekuje se da budu partneri i saveznici u zajedničkom odgojnom i obrazovnom djelovanju.

6. ODGOJNO PARTNERSTVO

Jurčić (2012) definira kako su odgoj i obrazovanje djeteta povjereni roditeljima i školi tako da svaka strana na svom području i zajednički, svjesno i odgovorno, uz uzajamno poštovanje i priznavanje doprinose razvoju djeteta. U roditeljskom domu dijete usvaja prva znanja, razvija prve vještine, umijeća i navike, razvija emocije, formira stavove, stječe prva socijalna iskustva, usvaja osnovne kulture ponašanja, dobiva pomoć, zaštitu, ljubav i sigurnost. Dolazeći u školu, dijete donosi stečena iskustva i spoznaje te se prilagođuje školskom životu i radu. Upravo zbog svega navedenoga roditelji i škola ne bi trebale biti odvojene odgojne skupine nego obrnuto – suradničke, radi postizanja konačnog cilja – dobro odgojenog čovjeka, zbog čega su upućene na zajedničko djelovanje. Da bi surađivali, obitelj i škola moraju stalno komunicirati, uspostavljati ravnopravne partnerske odnose, moraju se što bolje upoznati i razrađivati metodiku odgojnih postupaka jer će samo tako odgoj djece biti neupitan i učinkovit na sreću same djece, na zadovoljstvo roditelja i učitelja (Stevanović 2002).

Značenje odgojnog partnerstva škole i obitelji nužno je sagledati u složenosti vremena u kojem živimo. Nameće se potreba razvoja partnerstva roditelja i učitelja utemeljenog na ravnopravnosti u zajedničkom odgoju i obrazovanju djece. Ravnopravnost podrazumijeva podjednak status i učitelja i roditelja u odgoju i obrazovanju djeteta, međusobni dijalog i pretpostavku da u taj zajednički pothvat, tj partnerstvo, svako sa svoje strane donosi različito, ali istovrijedno iskustvo i stručnost sukladno kompetencijama (Jurčić, 2012). U partnerskom odnosu obitelj i škola smještaju dijete, njegovu dobrobit, potrebe i kapacitete u centar pozornosti obiju strana, koje imaju iste interese, ciljeve i zadaće, u najboljem interesu djeteta. Takvi odnosi podrazumijevaju međusobnu potporu, jednakost, ravnopravnost, zajedničko odlučivanje, planiranje i realizaciju ciljeva te aktivnu uključenosti obiju strana – učitelja i roditelja (Sušan Gregorović, 2018).

Jurčić (2012) zaključuje da je važno paziti na granice odgojnoga partnerstva. Katkad je teško shvatiti gdje su granice partnerstva roditelja i učitelja/razrednika. Partnerstvo roditelja i razrednika je nužno, među ostalim, temeljiti na shvaćanju granice u kompetenciji preko koje roditelj ili učitelj/razrednik ne smije prijeći. Nadalje, partnerstvo roditelja i učitelja/razrednika nužno je temeljiti i na kompromisu, trudu u traženju zajedničkih rješenja, izbjegavanju sukoba itd.

6.1. KURIKULUM ODGOJNOG PARTNERSTVA

Jurčić (2012) piše o izgradnji kurikuluma odgojnog partnerstva roditelja i škole u kojem se polazi od cilja, načela, sadržaja, metoda i oblika rada, a sam kurikulum usmjeren je na dva modela: *personalni model* i *institucionalni model*.

6.1.1. Personalni model

Polazište odgojnog partnerstva roditelja i učitelja, prema personalnom modelu, usmjereno je na dijete, njegov razvoj i njegove razvojne specifičnosti, a cilj je uspješnost u školi. Na putu pretvaranja plana u djelo roditelje i učitelja/razrednika vodi njihovo zajedničko primanje i davanje informacija i savjeta, međusobno poticanje i kritičko suprotstavljanje u idejama i aktivnostima što je značajan preduvjet konstruktivnom zajedničkom radu (Jurčić, 2012). Prema personalnom modelu odgojnog partnerstva roditelja i škole ističe se:

- napredak djeteta
- razvijanje specifičnosti djeteta
- zajedničko djelovanje
- pedagoško obrazovanje roditelja

6.1.2. Institucionalni model

Kod institucionalnog modela govori se o usmjerenosti pedagoških djelatnika i roditelja na razvoj škole kroz spremnost roditelja na izravno sudjelovanje u školskim aktivnostima te u stručnim i upravnim tijelima škole. Dobro osmišljen kurikulum i učinkovita organizacija unutar stručnih i upravnih tijela, motivacija su za roditelje i njihovo uključivanje u život i rad škole. Sama motivacija nastaje kada se roditelj osjeća ugodno i prihvaćeno u školi; kada osjeća da se škola trudi uspostaviti dobre kontakte, kada ga se pita za mišljenje; redovito informira; kada su razgovori s djelatnicima škole ugodni i iskreni; kada može riješiti i probleme na koje nailazi njegovo dijete; kada može ostvariti svoja roditeljska prava (Jurčić, 2012). Svime navedenim motivira se roditelje za uključivanjem u rad škole. Prema institucionalnom modelu odgojnog partnerstva roditelja i škole ističe se:

- razvoj škole
- zajednička razmišljanja
- uključenost roditelja u donošenje odluka
- pristup školi

7. OBLICI RADA S RODITELJIMA

Svi oblici rada s roditeljima mogu se podijeliti u dvije skupine: *individualni (pojedinačni) oblici rada* i *skupni oblici rada*. Svaki je oblik rada u svom temeljnom značenju individualan, osoban i specifičan. Svi oblici rada s roditeljima posjeduju pedagoške, psihološke i sociološke osobitosti koje omogućavaju stvaranje pozitivnog ozračja u partnerskim odnosima s roditeljima. Svaki oblik rada s roditeljima ima informativnu, dijagnostičku, terapijsku, savjetodavnu i kolektivnu zadaću. Temeljne su zadaće informativne i savjetodavne, a iz njih se dalje razvijaju ostale, kako od strane roditelja, tako i od strane škole (Rosić, 2005).

7.1. Individualni (pojedinačni) oblici rada

Individualno informiranje je takav oblik suradnje kad učitelj razgovara s jednim ili oba roditelja samo jednog djeteta. Na taj način ostvaruje mogućnost međusobnog informiranja o djetetu i školi.

Takav oblik suradnje može imati svoju pozitivnu, ali i negativnu stranu. Pozitivna strana ovih osobnih kontakata je otvoren razgovor koji može trajati duže vremena da bi se sugovornici razumjeli i dogovorili o daljnjem načinu odgojnog djelovanja. Negativna je strana neekonomičnost koja od učitelja zahtijeva mnogo vremena za svakog roditelja posebno (što je veoma teško ostvarivo).

Individualni razgovori mogu također biti posredni i neposredni. Neposredno je kada se učitelj i roditelji nađu „licem u lice“ i osobno priopćavaju jedan drugome pojedinosti zbog kojih je do kontakta došlo. Posredan rad s roditeljima može se temeljiti na više izvora: mišljenju razrednika, školskog liječnika, postignutih rezultata rada, dopisivanjem (Rosić, 2005).

Osobni kontakt učitelja i roditelja ostvaruje se:

- razgovorom u školi (najčešći oblik)
- razgovorom u roditeljskom domu
- pismenim informiranjem

7.1.1. Razgovor u školi

Razgovor u školi jedan je od najučestalijih oblika suradnje i osobnog kontakta roditelja i učitelja koji se odvija u školu u određeno vrijeme koje donosi učitelj, uvidom

u svoj raspored. Kada se razgovori odvijaju u školi, potrebno je osigurati prostoriju u kojoj će se razgovor moći na miru obaviti. U većini školskih ustanova još uvijek nema prostorije kojoj je namjena isključivo navedena, pa se koriste školski hodnici, brojne druge učionice i slično, što svakako utječe na komunikaciju, ali i na kvalitetu suradnje. Zato ambijent u kojem se vodi razgovor mora biti svrsishodan, tj. mora stvoriti takve uvjete da razgovor bude otvoren, iskren i dobronamjeran (Rosić, 2005).

Rosić (2005) je definirao pitanja za razgovor s roditeljima koja se mogu postavljati na individualnim razgovorima s roditeljima. Budući da mi se ovo učinilo zaista zanimljivim i korisnim, htjela sam da se nađu u ovome radu. Neka od pitanja su sljedeća:

- *Jeste li zadovoljni uspjehom Vašeg djeteta u školi?*
- *Što Vaše dijete radi kod kuće? Kad uči i koliko vremena uči? Da li mu pomažete?*
- *Što Vaše dijete želi postati?*
- *Na koje poticaje reagira bolje: na pohvalu, kaznu, ohrabrenje, brigu, pažnju li dr.*
- *Imate li dojam da se Vaše dijete plaši nekog predmeta, da mu neki predmet, iako ulaže napore, ne ide?*
- *Ima li dijete raspored učenja kod kuće?*
- *Kako bi škola mogla pomoći Vašem djetetu da bolje prolazi?*

7.1.2. Razgovor u roditeljskom domu

Posjeta učitelja roditeljskom domu poseban je oblik suradnje obitelji i škole. Ovaj oblik suradnje ima svojih pozitivnih strana i treba ga koristiti s vremena na vrijeme. Međutim, mnogi učitelji se teško odlučuju i na povremeni posjet roditeljskom domu. Razlog tome je često nedostatak sigurnosti. Posjet roditeljskom domu učitelju svakako nije jednak primanju roditelja u školi gdje se on ipak osjeća puno sigurnije (jer to je njegovo službeno radno mjesto). No, sama posjeta vrlo pozitivno utječe na učenika, roditelja, ali i učitelja. Spontanim razgovorom o djetetu i njegovu boravku u školi, učitelj treba ostaviti dojam na roditelja kao suradnika, a ne osobe koja se nameće ili kontrolira roditelja u njegovom domu. Učitelj će tako bolje razumjeti dijete, obitelj i životne situacije u kojoj se oni nalaze. Dakako, stav o primjeni ove metode ovisi o nizu faktora, od kojih su najvažniji pristanak roditelja, okoline i kulturno okruženje u kojem roditelj živi (Rosić, 2005).

7.1.3. Pismeno informiranje

Učitelj se pisano obraća roditeljima: kada informira roditelje o održavanju različitih oblika suradnje obitelji i škole; kada informira roditelje o uspjehu ili ponašanju učenika bez obzira na to je li u smislu pohvale ili opomene; kada učenik ne živi sa svojim roditeljima (dječji ili učenički dom), učitelj može u pismenoj formi dati kraća zapažanja i uputiti ih roditeljima u njihovo mjesto boravka (Rosić, 2005). Danas pisma možda već i nisu tako česta pa je ovaj tip zamijenjen informacijama putem poruka na mobitel ili pak e-mail.

7.2. Skupni oblici rada

Skupno informiranje je takav oblik suradnje kada su istovremeno prisutni svi roditelji učenika jednog razreda, odjela ili čitave škole. Zbog prisutnosti velikog broja roditelja, isključena je mogućnost razgovora o pojedinom učeniku.

Kao i individualni oblik rada, tako i ovaj skupni ima svojih prednosti i nedostataka. Prednost je svakako što velik broj roditelja može biti informiran ili sudjelovati u razgovorima, dok je nedostatak taj što među roditeljima postoje razlike u brojnim faktorima te oni najčešće ostaju pasivni slušatelji. Većina skupnih razgovora s roditeljima održava se putem roditeljskih sastanaka (Rosić, 2005).

7.3. Roditeljski sastanak vs individualni rad s roditeljima

Za suradnju roditelja i škole značajna je 1900. godina, kada su Marija Jambrišak i Jagoda Truhelka pokrenule izdavanje časopisa "Domaće ognjište", koji je bio namijenjen povezivanju obitelji i škole. Nedostatak suradnje roditelja i učitelja Milka Pogačić slikovito je uspoređivala kao uprezanje kola s dva suprotna kraja te je pozivala roditelje na suradnju. Stoga je 5. ožujka 1910. godine organizirala prvi roditeljski sastanak pri čemu je naglasila da je takav rad nužan uvjet uspješnog odgoja (Dumbović, 1979, prema Lukaš i Gazibara, 2010).

Ako se govori o „realnom stanju“ oblika rada, prvenstveno se misli na češće održavanje skupnih roditeljskih sastanaka dok je individualni rad s roditeljima zastupljen u puno manjoj mjeri. Stoga u takvim situacijama dolazi do puno ograničenja poput neprilagođenosti i nezadovoljavanja različitih osobnih potreba učenika i roditelja. S druge strane „optimalno stanje“ bi značilo puno više individualnog rada s roditeljima u kojem je puno prednosti poput: zadovoljavanja individualnih potreba

roditelja i djece, prilagođenosti različitim problemima učenika i roditelja, kombiniranje formalnih i neformalnih oblika rada i brojne druge prednosti.

7.3.1. Roditeljski sastanci

Roditeljski sastanci čine jedan od oblika suradnje između obitelji i škole u modalitetu skupnog informiranja. Oni se za svaki razredni odjel održavaju zasebno. Svaki roditeljski sastanak ima dvije cjeline: opću informativnu i drugu savjetodavnu. Da bi roditeljski sastanci služili svrsi, potrebno ih je pripremiti, a ta priprema obuhvaća: planiranje vremena, određivanje teme, metoda, sredstava, osiguranje prostorija s dovoljnim brojem sjedala i donošenje zaključaka putem dijaloga s roditeljima. (Rosić, 2005.)

7.3.2. Individualni rad s roditeljima

Roditeljima uvijek treba pristupiti s mnogo pedagoškog takta i umijeća i obraćati im se kao ravnopravnim sugovornicima, navodi Rosić (2005). Dva su objektivna faktora koja utječu na uspješnost razgovora. To su vrijeme i mjesto razgovora. Osim toga na uspješnost razgovora utječe i sama ličnost učitelja te je potrebno: prije razgovora prikupiti osnovne podatke, prema roditeljima zauzeti empatičan stav i ukazati puno povjerenje te čuvati povjerljivost razgovora.

8. KVALITETNA SURADNJA S RODITELJIMA

Rad s roditeljima dinamičan je proces koji podrazumijeva "umjetnost" razvijanja pozitivnog kontakta s roditeljem, istinu, uvažavanje i povjerenje. Roditelje treba prihvaćati kao suradnike kojima se pomaže prepoznati i otkloniti nastale probleme (Rosić, 2005). Učitelji mogu biti obeshrabreni kada izostane dobra suradnja obitelji i škole. U praksi nije jednostavno uspostaviti kvalitetnu i kontinuiranu suradnju s roditeljima. Razlog tomu mogu biti roditeljeva prezaposlenost, strah, ne uviđanje bolje perspektive itd (Lukaš i Gazibara, 2010). Stoga, roditelju treba pokazati da ga se želi u školi, da može pomoći te kako ga se ne zove da bi ga se osuđivalo što predstavlja početak dobre kvalitetne suradnje.

Dobra mogućnost suradnje moguća je i u samoj nastavi kad se obrađuju neke posebne teme. Tako bi, primjerice, roditelj mogao profesionalno informirati učenike o nekom zanimanju kojim se bavi ili organizirati posjet poduzeću u kojem radi. Roditelj koji je liječnik uspješnije bi mogao održati predavanje o sidi, drogama, štetnosti pušenja i alkohola, prema Rosić (2005). To bi bilo pravo osvježanje u nastavi, a u mnogo čemu koristilo bi i samim roditeljima za budući i kvalitetniji rad sa svojom djecom.

8.1. Odnos roditelj – učitelj

Udružene snage roditelja i učitelja prirodna su početna razina za izgradnju obiteljsko–školskog kurikula i kurikula općenito (Kosić, 2009). Učitelji imaju stručna i pedagoška znanja te mogu roditelje savjetovati o strategijama za promociju djetetova znanja. Roditelji, s druge strane, imaju informacije o tome što motivira dijete, koje su njegove jakosti, slabosti i slično (Sušan Gregorović, 2018). Zaista je važno uspostaviti i temeljiti odnos roditelja i učitelja na obostranom povjerenju i zalaganju, što navodi i Kolak (2006). U suradnju roditelja i učitelja treba se ulagati zajednički i obostrani trud, u potpunosti pokušati zadovoljiti interesi obje strane (roditeljske i učiteljske) te težiti zajedničkoj viziji. Stoga se može reći kako je cilj suradnje roditelja i učitelja uspostava njihovih pozitivnih odnosa te, na temelju toga, poticanje pozitivno usmjerenog razvoja učenika i njegovo napredovanje.

Kosić (2009) i Maleš (1996) prema Cunningham i Davis (1985), navode tri različita modela mogućih odnosa stvaranja suradnje između roditelja i učitelja, a to su:

- 1. model stručnjaka** - gdje učitelj preuzima nadzor i donosi sve odluke, pridajući malo ili nimalo važnosti roditeljskim stajalištima i osjećajima;
- 2. model premještanja** - gdje učitelj prihvaća roditelja kao izvor informacija i čak ga pokušava obrazovati za pristup djetetu, ali zadržava nadzor nad donošenjem odluka;
- 3. model korisnika** - u kojem učitelj prihvaća roditeljsko pravo na izbor i odlučivanje o odgoju vlastitog djeteta. Ovaj treći model svakako je najbolji za ostvarenje učiteljevog partnerstva s roditeljima i treba mu se težiti, iako se u praksi još uvijek osjeća i utjecaj drugih dvaju modela.

8.2. Odnos roditelj – škola

Kvalitetna suradnja roditelja i škole zahtijeva ulaganje zajedničkog i obostranog truda, pokušaj potpunog zadovoljavanja interesa objiju strana (roditeljske i pedagoške) i težnji prema zajedničkoj viziji (Kolak, 2006, prema Lukaš i Gazibara, 2010).

U suvremenim društvima odnosi unutar pojedinih segmenata obrazovnog sustava određuju se posebnom zakonskom regulativom. U Hrvatskoj se uloga roditelja u odgoju i obrazovanju djeteta navodi u nekoliko Zakona RH (Obiteljski zakon, Narodne novine, br.116/2003, 17/2004, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine br.87,2008). Iz tih se akata može prepoznati namjera zakonodavca za poticanje partnerske orijentacije odnosa roditelj – škola. Roditeljima se otvara mogućnost izravnog sudjelovanja u kreiranju školske politike kroz sudjelovanje u radu dvaju tijela: Školskom odboru i Vijeću roditelja (Pahić i sur, 2010).

8.3. Odnos dijete – škola – roditelj

Prema Gruden i Gruden (2006) moderna škola nastoji ukinuti „nejednakost prilika“. Pod time se misli na nejednake mogućnosti razvoja školskog djeteta te da osim različitih ekonomskih uvjeta, svako dijete dolazi u školsku klupu s drugačijim nasljednim sposobnostima i nejednakim odgojnim „mirazom“ svojih roditelja. Stavovi i navike roditelja stvorili su kod djeteta, također specifičan odnos koji oni sa sobom prenose i u školske klupe. Jasno je kako roditelji i učitelji mogu različito pristupiti

dječjem učenju, no oni u biti dijele zajednički cilj: osigurati da djeca dobiju najbolje moguće obrazovanje i usvoje životne vrijednosti. Djeca najbolje rezultate postižu kad roditelji i učitelji komuniciraju i uvažavaju međusobna mišljenja (Buljan Flander i Karlović, 2004). Dakle, u cilju ostvarivanja partnerskog odnosa između roditelja i učitelja nije nužno samo da učitelji budu ti koji će pronaći adekvatan način komuniciranja i zbližavanja s roditeljima, već je od velike važnosti da i sami roditelji usavršavaju sebe i svoje znanje vezano za pedagošku kompetentnost (Kosić, 2009). Tek tada, kada obje strane daju svoj doprinos, možemo govoriti o ostvarivanju obostranog i ravnopravnog partnerstva roditelja i učitelja, a time i cijele škole.

8.4. Školski odbor

Školski odbor pripada, uz stručna tijela, ravnatelja, vijeće roditelja i vijeće učenika, u tijela školske ustanove. On upravlja školom, a neke od njegovih zadaća su i da donosi statut i druge opće akte na prijedlog ravnatelja, daje prethodnu suglasnost u svezi zasnivanja radnog odnosa te brojni drugi. Ukupno broji 7 članova. U ovome nam je radu bitno napomenuti kako su 2 člana iz reda učitelja, nastavnika i stručnih suradnika, dok je jedan član iz vijeća roditelja (koji nije radnik škole), a imenuje ga i razrješuje vijeće roditelja (Sekulić Erić, 2020). Stoga je veoma važno, na roditeljskom sastanku, izabrati svjesnog, odgovornog i roditelja koji surađuje u vijeće roditelja određenog razreda. Svaki taj roditelj iz vijeća roditelja može biti izabran u školski odbor škole gdje opet surađuje s ostalih 6 članova. Suradnja je zapravo svugdje oko nas, bez suradnje, one kvalitetne, teško se što može kvalitetno riješiti i postići.

8.5. Vijeće roditelja

Prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2008) roditelji učenika osnovne škole osnivaju Vijeće roditelja. Organizacija roditelja u osnovnoj školi pod imenom *Zajednica doma i škole* u RH utemeljena je 1996. godine. Četiri godine kasnije (2000.) organizacija mijenja ime u Vijeće roditelja. Način i djelovanje vijeća roditelja uređuje se poslovníkom škole. U skladu sa Zakonom o osnovnom školstvu i statutom škole, školski odbor donosi poslovnik o radu vijeća roditelja. Vijeće roditelja zasjeda prema potrebi rada škole, a najmanje tri puta u školskoj godini. Rad vijeća roditelja je javan, a na sjednicama može nazočiti svaki

roditelj i djelatnik škole (Jurčić, 2012, Rosić, 2005). Na tim sjednicama razmatraju se pitanja značajna za rad škole, poput:

- nacrt školskog kurikulumu za tekuću školsku godinu;
- osvrt na postignuće i ponašanje učenika te na djelatnost škole na kraju prvog polugodišta i na kraju nastavne godine;
- organizacija odgojno – obrazovne djelatnosti;
- rješavanje problema učenja;
- poboljšanje uvjeta rada;
- pomoć u rješavanju socijalnih problema pojedinih učenika;
- pomoć u rješavanju sadržaja izvannastavnih aktivnosti, zdravstvenog i tjelesnog odgoja učenika te opće javne i kulturne djelatnosti škole;
- pomoć u rješavanju ostalih problema škole.

9. STEREOTIPI

Prema Kosić (2009) u podsvijesti cjelokupnog društva još uvijek vlada stereotip, a taj je, kako bi učitelji trebali biti ti koji će znati sve odgovore i načine kako pomoći djetetu u školi. Od njih se očekuje da ne traže pomoć roditelja jer se to smatra čak i određenom vrstom njihove slabosti i neznanja, već se očekuje da sami riješe sve situacije bez pomoći ostatka kolektiva i roditelja. Na isti način postoji i stereotip vezan za roditelje po kojem se, u nekim slučajevima, roditelji, koji zatraže pomoć učitelja ili izraze želju za većim i aktivnijim sudjelovanjem u nastavi i izvedbi kurikula, smatraju kao pomalo gnjavatori i ometajući faktori u radu učitelja i djeteta. Iako je negdje još uvijek prisutno ovakvo razmišljanje, svakako ne bi trebalo dolaziti do izražaja, budući da je riječ o stereotipima.

Sve do 60-ih godina većina roditelja nije ni imala mogućnosti utjecaja na odgoj i obrazovanje svoje djece izvan obitelji. Učitelji u školi nisu smatrali potrebnim konzultirati se s roditeljima, a roditelji se niti nisu miješali u posao učitelja niti su s njima razgovarali o svojim odgojnim postupcima u obitelji. Suradnja se sastojala u roditeljskom odazivanju na roditeljske sastanke i svečanosti kao svojevrsnog izraza potpore i povjerenja u ono što se događa u školi (Maleš, 1996). Ista autorica piše kako državnu školu roditelji najčešće nisu birali sami, već su dijete morali upisati u nju prema mjestu stanovanja. Pojava neprijateljstva između učitelja i roditelja nije bila rijetka, a nisu bili rijetki niti natpisi tipa „Roditeljima ulaz zabranjen“.

Suradnja se, piše Rosić (2005), može ostvariti samo onda kada sudionici nalaze zadovoljstvo u zajedničkom radu. I roditelji i učitelji moraju uložiti jednak napor kako bi komunikacija bila što uspješnija, i jedni i drugi bi trebali uložiti napor da razumiju onu drugu stranu. Predrasude, koje ponekad nalazimo u roditeljima o učiteljima kao nezainteresiranima za suradnju, prestrogim osobama koje postavljaju neopravdane zahtjeve pred učenike i slično, prepreka su za uspostavljanje uspješne suradnje.

Osim stereotipa, Tokić (2020), navodi i razloge roditeljskoga negativnog stava prema školi. Ističu se sukobi s nastavnicima, nezadovoljstvo školskom klimom i postojećim praksama vezanima uz način poučavanja i neprimjereno informiranje roditelja.

10. UNAPREĐENJE SURADNJE OBITELJI I ŠKOLE

Unapređenje suradnje obitelji i škole je sustavan i trajan zadatak u ostvarivanju odgojno-obrazovnog procesa. Nužnost komunikacije roditelja sa školom koju polazi njihovo dijete činjenica je koje su bili svjesni mnogi prije nas, kao što su je danas svjesni mnogi osim nas, a ona proizlazi iz nužnosti uspostavljanja dijaloga u svakoj ljudskoj komunikaciji u kojoj postoji više od jednog subjekta. Da bi komunikacija, a samim time i suradnja roditelja s učiteljem bila što uspješnija, potrebno je ukloniti nepovjerenje i odbojnost prema dijalogu. Otvorenošću i povjerenjem roditelja, djece i učitelja u svim njihovim relacijama, pogreške se mogu izbjeći ili se bar ublažuju njihove posljedice (Rosić, 2005). Dobra suradnja i međusobno uvažavanje učenika, učitelja i roditelja, ključ je zaista dobre, pa i sretne škole. Osim navedenih, ne zaboravimo spomenuti i iskrenu komunikaciju, poštovanje, otvorenost za razgovor, iskrene odnose s jedne i druge strane, kompromis. Kvalitetna suradnja obuhvaća uzajamno povjerenje obiju strana. Učitelji i roditelji trebaju razumjeti da djeca ponekad pogrešno tumače situacije te ih tako pogrešno prenose dalje. Probleme uvijek treba riješiti razgovorom, mirnim tonom sa željom za poboljšanjem, a ne traženjem krivca ili okrivljavanjem.

11. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA:

11.1. Cilj istraživanja

Cilj ovoga empirijskog istraživanja bio je prikupiti mišljenja i stavove učitelja/ica razredne nastave i roditelja učenika koji pohađa razrednu nastavu (1.– 4. razred OŠ) o međusobnoj suradnji. Također, utvrditi postoje li razlike prema spolu, prebivalištu (urbana/ruralna sredina) te socio-ekonomskom statusu između učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju. Ovo empirijsko istraživanje provedeno je kvantitativnim pristupom (Cohen, Manion i Morrison, 2007; Creswell, 2012; Dubovicki i Topolovčan, 2020a; Dubovicki i Topolovčan, 2020b; Matijević i Topolovčan, 2017; Topolovčan, 2016, 2017).

11.2. Problemi istraživanja

U skladu s ciljevima postavljene su sljedeći problemi istraživanja:

PROBLEM 1: Postoji li statistički značajna razlika u kvalitetnoj suradnji učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na spol (muško/žensko)?

PROBLEM 2: Postoji li statistički značajna razlika u kvalitetnoj suradnji učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na prebivalište (selo/grad)?

PROBLEM 3: Postoji li statistički značajna razlika u kvalitetnoj suradnji učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na socio-ekonomski status (vrlo nizak - vrlo visok)?

11.3. Hipoteze istraživanja

U skladu s ciljevima postavljene su sljedeće nul - hipoteze istraživanja:

HIPOTEZA 1: Ne postoji statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na spol.

HIPOTEZA 2: Ne postoji statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na prebivalište.

HIPOTEZA 3: Ne postoji statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na socio-ekonomski status.

11.4. Uzorak

Uzorak ispitanika ovog empirijskog istraživanja čini ukupno 147 sudionika (N = 147) od čega 39 učitelja/ica razredne nastave (26,5 %), 106 roditelja učenika koji pohađaju razrednu nastavu (72, 1%) te 2 sudionika (1,4 %) koji pripadaju i jednoj i drugoj skupini, dakle koji su ujedno i učitelji razredne nastave, ali i roditelji učenika koji pohađa razrednu nastavu. Gledajući uzorak prema spolu, sudjelovalo je 114 ženskih osoba (što je 77,6%), te 33 muške osobe (koje čine preostalih 22,4% svih sudionika). S obzirom na dob, najmlađi sudionik istraživanja ima 24 godine, a najstariji 64 godine. Najviše sudionika prema dobi je onih s 36 godina, njih 12. Na pitanje o prebivalištu, 126 sudionika se izjasnilo da žive na selu (85,7%), dok njih 21 živi u gradu (14,3%). Na posljednje pitanje iz prvog djela upitnika, ono o socio-ekonomskom statusu, bilo je bez puno iznenađenja. Najviše je bilo odgovora kako ga procjenjuju prosječnim što je odgovorilo njih 120 (81,6%), nadalje njih 20 (13,6%) procjenjuje svoj socio-ekonomski status iznad prosječnim, 4 sudionika ga procjenjuju vrlo visokim (2,7%), 2 sudionika ispod prosječnim (1,4%) te samo 1 sudionik vrlo niskim (0,7%). Svi navedeni podaci prikupljeni su u ožujku i travnju 2021. godine.

11.5. Instrumenti

Kako bi se navedeno istraživanje moglo provesti te samim time ispitala procjena kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju, konstruiran je *Upitnik* s pitanjima o demografskim podacima te Likertovim skalama od ukupno 19 tvrdnji.

Demografski podaci ispitanika odnosili su se na spol (muško/žensko), prebivalište (grad/selo) te socio-ekonomski status (1 - vrlo nizak; 2 - ispod prosjeka; 3 - prosječan; 4 - iznad prosjeka; 5 - vrlo visok). Nadalje, pomoću peterostupanjskih Likertovih skala, svaki je sudionik procijenio slaganje/neslaganje s navedenom tvrdnjom. Procjene slaganja s tvrdnjom označavale su se zaokruživanjem jednog broja od 1 do 5, gdje je broj 1 označavao „uopće se ne slažem s tvrdnjom“, a broj 5 „u potpunosti se slažem“ (2 – uglavnom se ne slažem, 3 – niti se slažem, niti ne slažem, 4 – uglavnom se slažem). Na kraju su uslijedila još dva pitanja. Jedno o procjeni kvalitete suradnje s učiteljem/roditeljem na koji se tražio kratak odgovor (da/ne/ne mogu procijeniti) te pitanje sa skalom od 1 do 5, gdje se od ispitanika tražilo da brojčanom ocjenom ocjene svoju suradnju s učiteljem/roditeljem.

Skala tvrdnji o suradnji učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju sastoji se od njih ukupno 19 (Upitnik se nalazi u Prilozima – „Prilog 1“). Kako bi svih 19 tvrdnji bilo pozitivno (negativno) usmjereno, potrebno ih je ujednačiti, odnosno sve rekodirati ili u pozitivne ili negativne. Budući da je većina tvrdnji usmjerena pozitivno, a samo tri negativno, navedene negativne tvrdnje potrebno je rekodirati u pozitivne. Negativno usmjerene tvrdnje su peta (*Tijekom individualnog razgovora s učiteljem/roditeljem sam nervozan/nervozna*), šesnaesta (*Predstavnici roditelja trebali bi sudjelovati u ocjenjivanju i vrednovanju učitelja*) te devetnaesta (*Učitelj razredne nastave trebao bi posjetiti dom svakog djeteta u svom razrednom odjeljenju*). Negativne tvrdnje 5., 16. i 19. rekodiramo u pozitivne tvrdnje.

11.6. Metode obrade podataka

Podaci su uneseni, obrađeni i analizirani pomoću programa SPSS Statistics 20.0. Za odabir statističkog testa kojim ćemo analizirati prikupljene podatke odabrani su sljedeći neparametrijski testovi: Mann Whitney U test i Kruskal Wallis H test. Hipotezu prihvaćamo ili odbijamo na temelju razine značajnosti. Najčešća razina značajnosti je $p = 0,05$.

12. REZULTATI I RASPRAVA

Deskriptivne analize podrazumijevaju aritmetičku sredinu (M), standardnu devijaciju (SD), medijan (Mdn), mod (D), minimum i maksimum vrijednosti te frekvenciju.

Tablica 1. Deskriptivni podaci provedenog empirijskog istraživanja (demografski podaci)

Statistics				
		Spol	Prebivalište	Socio - ekonomski status
N	Valid	147	147	147
	Missing	0	0	0
Mean		1,78	1,86	3,16
Median		2,00	2,00	3,00
Mode		2	2	3
Std. Deviation		,419	,344	,511
Minimum		1	1	1
Maximum		2	2	5

Prema deskriptivnim podacima provedenog empirijskog istraživanja (*Tablica 1*), dobivamo uvid u sve deskriptivne analize. Stoga, prema rezultatima aritmetičke sredine, tj. prosječnog broja ispitanika s obzirom na 3 proučavane zavisne varijable (spol, prebivalište i socio-ekonomski status), vidljivo je kako broj aritmetičke sredine naginje broju 2 za spol, kao i za prebivalište. Tome je tako zato što je u istraživanju sudjelovalo više ženskih osoba i više onih koji su se izjasnili da žive na selu. Što se socio-ekonomskog statusa tiče, broj je skoro čista trojka, budući da se veliki broj ispitanika (skoro 90%), izjasnio kako svoj socio-ekonomski status smatra prosječnim, što predstavlja zlatnu sredinu u rasponu od vrlo niskog do vrlo visokog. Medijan je broj koji predstavlja centralnu vrijednost, odnosno središnji broj. Budući da je broj kod spola i prebivališta paran (samo su dvije navedene opcije), vrijednost medijana izračunata je na 2. Socio-ekonomski status ima 5 vrijednosti, stoga je 3 vrijednost medijana. Broj koji se najčešće ponavlja naziva se mod. U ovom je našem slučaju mod za spol i prebivalište 2, slično kao kod aritmetičke sredine, budući da je više ispitanica ženskog spola i više je ispitanika koji žive na selu. Mod za socio-ekonomski status je 3, budući da je to, kao što je rečeno, broj koji se najviše puta ponavljao i koji je odgovorilo najviše ispitanika. Standardna devijacija je svim rezultatima mala, što

znači da aritmetička sredina dobro predstavlja rezultate.¹ Minimum je kod svih varijabli 1. Maximum je za spol i prebivalište 2 (zbog samo 2 pobuđene opcije), a za socio-ekonomski status 5 (budući da je 5 ponuđenih opcija odabira), a sve su bile birane.

Tablica 2. Tablični prikaz ispitanika prema spolu

Spol					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	M	33	22,4	22,4	22,4
	Ž	114	77,6	77,6	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

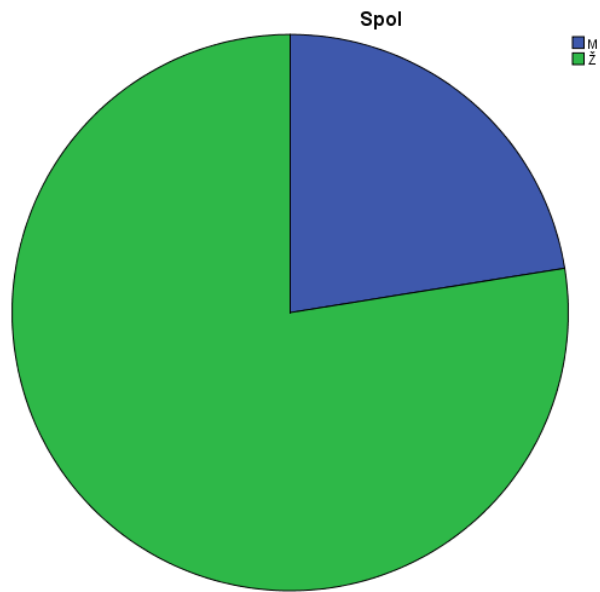
Tablica 3. Tablični prikaz ispitanika prema prebivalištu

Prebivalište					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	grad	21	14,3	14,3	14,3
	selo	126	85,7	85,7	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

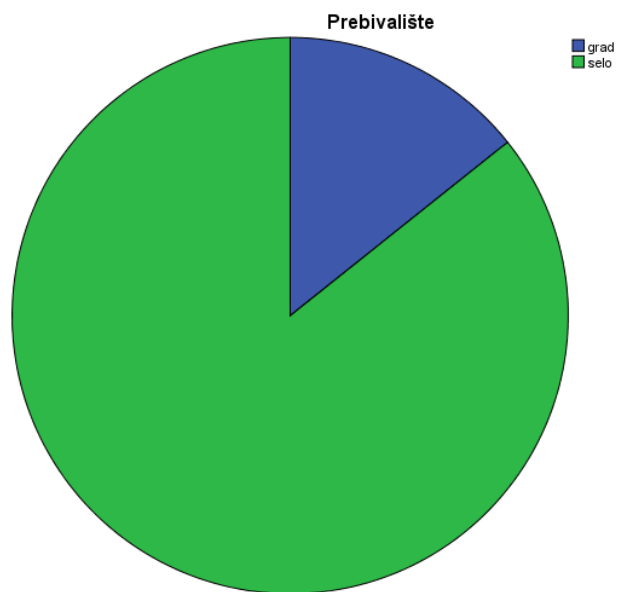
Tablica 4. Tablični prikaz ispitanika prema socio – ekonomskom statusu

Socio - ekonomski status					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	vrlo nizak	1	,7	,7	,7
	ispod prosjeka	2	1,4	1,4	2,0
	prosječan	120	81,6	81,6	83,7
	iznad prosjeka	20	13,6	13,6	97,3
	vrlo visok	4	2,7	2,7	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

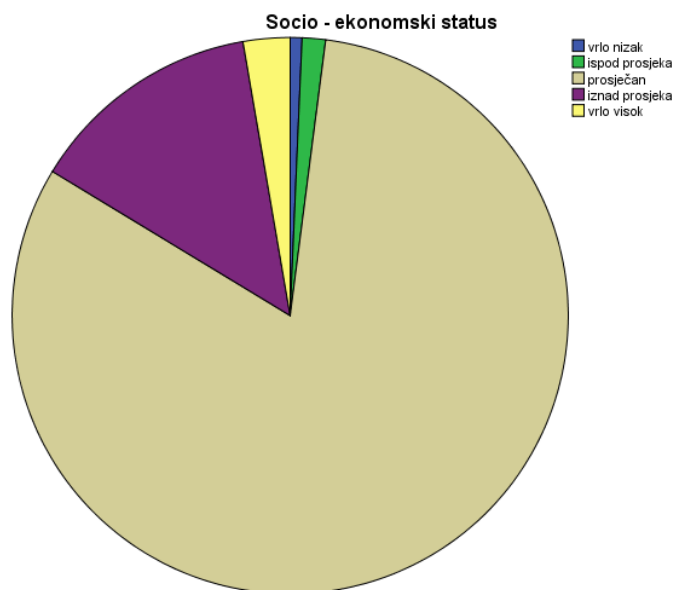
¹ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57758>

Graf 1. Grafički prikaz ispitanika prema spolu

Graf 2. Grafički prikaz ispitanika prema prebivalištu

Graf 3. Grafički prikaz ispitanika prema socio-ekonomskom statusu

Iz navedenih su *Tablica (2, 3 i 4) i Grafova (1, 2 i 3)* поближе vidljive deskriptivne analize provedenog empirijskog istraživanja. Pomoću njih, podaci su pregledniji i lako čitljivi. Dakle, u istraživanju je sudjelovalo ukupno 147 sudionika (N = 147) od čega 39 učitelja/ica razredne nastave (26,5 %), 106 roditelja učenika koji pohađaju razrednu nastavu (72,1%) te 2 sudionika (1,4 %) koji pripadaju i jednoj i drugoj skupini, odnosno oni koji su ujedno i učitelji razredne nastave, ali i roditelji učenika koji pohađa razrednu nastavu. Gledajući uzorak prema spolu, sudjelovalo je 114 ženskih osoba (što je 77,6%), te 33 muške osobe (koje čine preostalih 22,4% svih sudionika). Na pitanje o prebivalištu, 126 sudionika se izjasnilo da žive na selu (85,7%), dok njih 21 živi u gradu (14,3%). Na posljednje pitanje iz prvog djela upitnika, ono o socio-ekonomskom statusu, bilo je bez puno iznenađenja. Najviše je bilo odgovora kako ga procjenjuju prosječnim što je odgovorilo njih 120 (81,6%), nadalje njih 20 (13,6%) procjenjuje svoj socio-ekonomski status iznad prosječnim, 4 sudionika ga procjenjuju vrlo visokim (2,7%), 2 sudionika ispod prosječnim (1,4%) te samo 1 sudionik vrlo niskim (0,7%).

Prvi dio *Upitnika* empirijskog istraživanja sastavljen je od 19 tvrdnji u kojima su učitelji i roditelji morali procijeniti svoje slaganje/neslaganje s tvrdnjama na skali od 1 do 5.

U skladu s ciljevima istraživanja postavljene su tri hipoteze. Sve tri postavljene hipoteze su nul – hipoteze jer negiraju statističku značajnost, odnosno pretpostavljamo da ne postoji statistički značajna razlika između varijabli. Varijable su: nezavisne (spol, prebivalište, socio-ekonomski status) te zavisna (zbroj svih 19 tvrdnji o procjeni kvalitete suradnje).

Pomoću prikupljenih podataka želimo ispitati:

PROBLEM 1: Postoji li statistički značajna razlika u kvalitetnoj suradnji učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na spol (muško/žensko)?

HIPOTEZA 1: Ne postoji statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na spol.

Tablica 5. Mann Whitney U test (spol)

Ranks				
	Spol	N	Mean Rank	Sum of Ranks
zbrojtvrdnji	M	33	73,53	2426,50
	Ž	114	74,14	8451,50
	Total	147		

Tablica 6. Mann Whitney U test (spol) – 2.dio

Test Statistics ^a	
	zbrojtvrdnji
Mann-Whitney U	1865,500
Wilcoxon W	2426,500
Z	-,072
Asymp. Sig. (2-tailed)	,942

Prema podacima dobivenima iz *Tablice 5*, u kojoj su prikazani rezultati prema spolu, zaključujemo da je procjena kvalitete međusobne suradnje (s obzirom na spol) skoro identična, budući da je razlika minimalna ($M = 73,53$; $\bar{Z} = 74,14$). Stoga, prema podacima dobivenima iz *Tablice 6* Mann Whitney U test nam pokazuje je li ta razlika statistički značajna ili ne. Možemo reći da je vidljiva značajnost ($p = 0,942$; $z = 0,072$; $U = 1865,500$) te time prihvaćamo nultu hipotezu i zaključujemo da NE POSTOJI

statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na spol.

PROBLEM 2: Postoji li statistički značajna razlika u kvalitetnoj suradnji učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na prebivalište (selo/grad)?

HIPOTEZA 2: Ne postoji statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na prebivalište.

Tablica 7. Mann Whitney U test (prebivalište)

Ranks				
	Prebivalište	N	Mean Rank	Sum of Ranks
zbrojtvrdnji	grad	21	67,95	1427,00
	selo	126	75,01	9451,00
	Total	147		

Tablica 8. Mann Whitney U test (prebivalište) – 2.dio

Test Statistics ^a	
	zbrojtvrdnji
Mann-Whitney U	1196,000
Wilcoxon W	1427,000
Z	-,705
Asymp. Sig. (2-tailed)	,481

Podaci dobiveni iz *Tablice 7* govore nam da ljudi koji žive na selu suradnju s roditeljem/učiteljem smatraju kvalitetnijom od ljudi koji žive u gradu (grad = 67,95; selo = 75,01). Međutim, rezultati ne odskakuju jako jedan od drugoga stoga bi za takve zaključke svakako u istraživanju trebalo sudjelovati više ispitanika koji žive u gradu, budući da je u ovome velika većina sa sela. Nadalje, prema podacima dobivenima iz *Tablice 8* vidljiva je značajnost ($p = 0,481$; $z = 0,705$; $U = 1196,000$) te time prihvaćamo nultu hipotezu i zaključujemo da NE POSTOJI statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na prebivalište.

PROBLEM 3: Postoji li statistički značajna razlika u kvalitetnoj suradnji učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na socio-ekonomski status (vrlo nizak - vrlo visok)?

HIPOTEZA 3: Ne postoji statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na socio-ekonomski status.

Tablica 9. Kruskal Wallis H test (socio-ekonomski status)

Ranks			
	Socio - ekonomski status	N	Mean Rank
zbrojtvrdnji	vrlo nizak	1	12,50
	ispod prosjeka	2	71,00
	prosječan	120	74,95
	iznad prosjeka	20	73,63
	vrlo visok	4	64,25
	Total	147	

Tablica 10. Kruskal Wallis H test (socio-ekonomski status) – 2.dio

Test Statistics ^{a,b}	
	zbrojtvrdnji
Chi-Square	2,379
df	4
Asymp. Sig.	,666

Prema *Tablici 9*, sudionici koji su svoj socio-ekonomski status procijenili prosječnim (ali u velikom postotku i ispod prosječnim, iznad prosječnim te vrlo visokim), zadovoljni su kvalitetom suradnje s učiteljem/roditeljem u primarnom obrazovanju. Prema podacima dobivenima iz *Tablice 10* vidljiva je značajnost ($p = 0,666$; $df = 4$; $\chi^2 = 2,379$) te time prihvaćamo nultu hipotezu i zaključujemo da NE POSTOJI statistički značajna razlika u procjeni kvalitete suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju s obzirom na socio-ekonomski status.

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na dobra predviđanja koja su se njime željela ispitati. Mišljenja i stavovi o procjeni međusobne suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju ne razlikuju se s obzirom na spol (muško/žensko), prebivalište (grad/selo) te njihov socio-ekonomski status (u rasponu vrlo nizak – vrlo visok). Stoga, još jednom zaključujemo kako statistički značajna razlika u procjeni suradnje učitelja i roditelja (u primarnom obrazovanju) ne postoji. Nedostatak koji se

može navesti bio bi malen broj muških ispitanika, obzirom na dosta ženskim osoba koje su sudjelovale u istraživanju, pa bi bilo zgodno provesti istraživanje u kojem će ispitanici prema spolu biti raspoređeni u omjeru 50-50 ili slično tome.

2. dio *Upitnika* – odgovori na pitanja u kojima se tražio kratak odgovor.

Tablica 11. Deskriptivni podaci provedenog empirijskog istraživanja (2.dio)

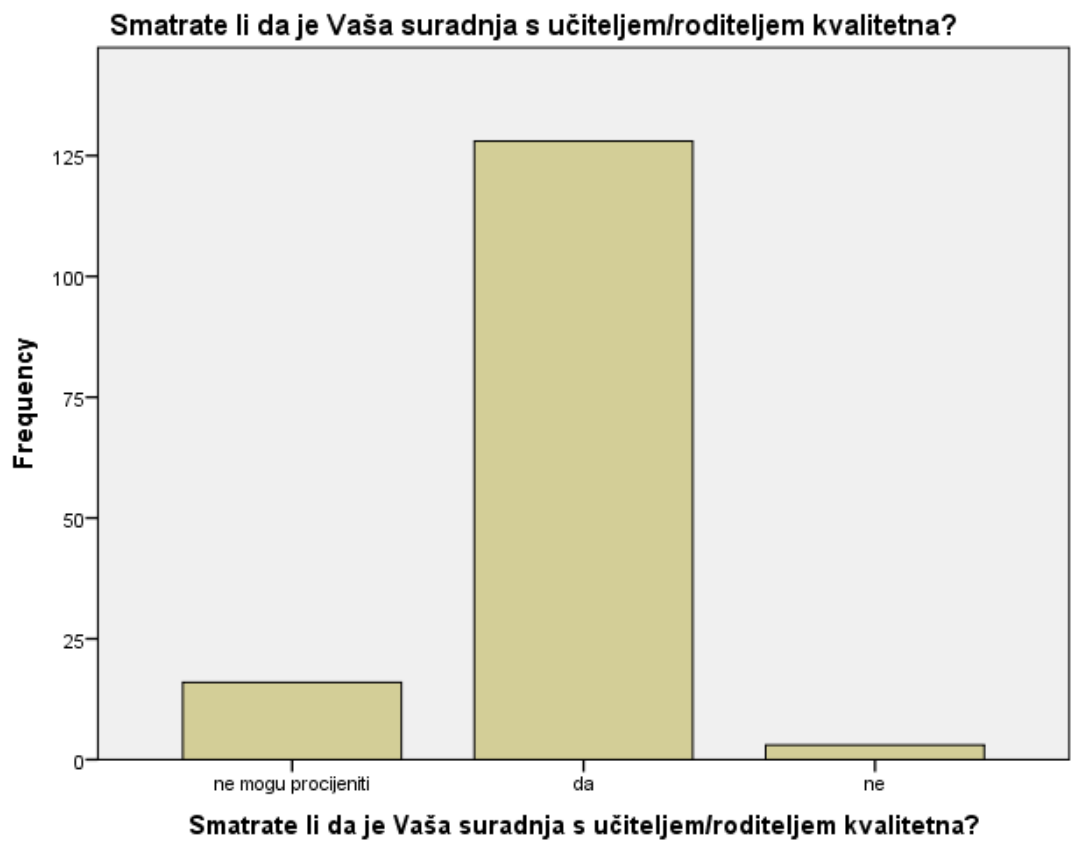
Statistics			
		Smatrate li da je Vaša suradnja s učiteljem/roditeljem kvalitetna?	Ocijenite svoju suradnju s učiteljem/roditeljem na skali 1- 5.
N	Valid	147	147
	Missing	0	0
Mean		,91	4,51
Median		1,00	5,00
Mode		1	5
Std. Deviation		,350	,623
Minimum		0	3
Maximum		2	5

Tablica 12. Tablični prikaz odgovora na pitanje o procijeni kvalitete suradnje

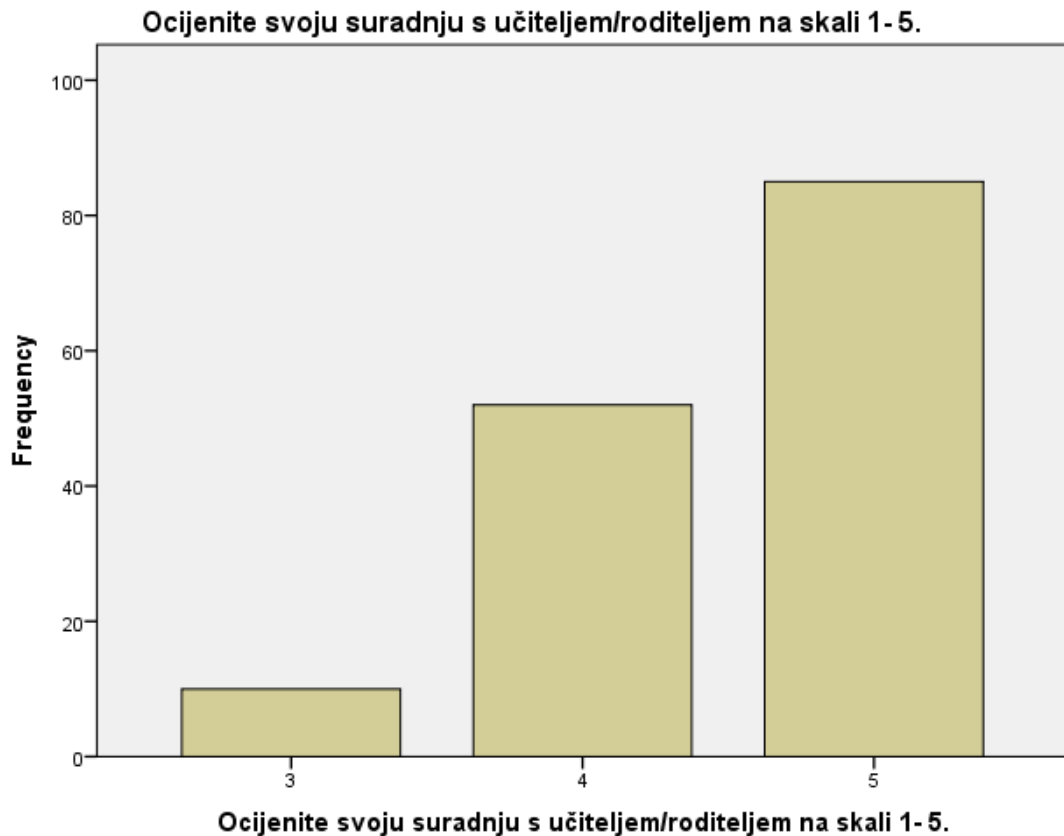
Smatrate li da je Vaša suradnja s učiteljem/roditeljem kvalitetna?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ne mogu procijeniti	16	10,9	10,9	10,9
	da	128	87,1	87,1	98,0
	ne	3	2,0	2,0	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Tablica 13. Tablični prikaz odgovora na pitanje o ocjeni suradnje s učiteljem/roditeljem na skali 1 - 5

Ocijenite svoju suradnju s učiteljem/roditeljem na skali 1- 5.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	3	10	6,8	6,8	6,8
	4	52	35,4	35,4	42,2
	5	85	57,8	57,8	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Graf 4. Odgovori ispitanika na pitanje o procjeni kvalitete suradnje

Graf 5. Odgovori ispitanika na pitanje o ocjeni suradnje s učiteljem/roditeljem na skali 1 - 5

Drugi dio upitnika odnosio se na kratka pitanja o suradnji. Prema deskriptivnim podacima provedenog empirijskog istraživanja (*Tablica 11*), dobivamo uvid u sve deskriptivne analize (kao i iz *Tablice 1* za sve nezavisne varijable). Aritmetička sredina procjene kvalitete suradnje je između 0 i 1, nikako prema 2, budući da je veliki postotak ispitanika (vidljivo iz *Tablice 12*) suradnju procijenio kvalitetnom. Nadalje, njih nekoliko odgovorilo da ne mogu procijeniti, a samo 3 ispitanika su je procijenila nekvalitetnom. Medijan i mod su kod svakog slučaja identični. Dakle, medijan i mod za procjenu suradnje iznose 1 budući da je odgovor „da“ bio šifriran brojem 1 u SPSS-u, a on je središnji i najčešći broj u ovome odgovoru. Isto vrijedi i za medijan i mod skale suradnje, samo što on iznosi 5 (ocjena 5). Najviše ispitanika ocijenilo je suradnju s učiteljem/roditeljem ocjenom 5, najvišom ocjenom. Standardna devijacija je također mala, budući da je opet aritmetička sredina dobro predstavila rezultate. Minimum je 0, a maximum 2 za procjenu suradnje, gdje je 0 označavao „ne mogu procijeniti“, 1 „da“ i 2 „ne“. Kod skale minimum je 3, budući da nitko od ispitanika suradnju nije ocijenio ocjenom 1 ili 2, a maximum je 5, koji je i najviše ispitanika odgovorilo.

Na pitanje „Smatrate li da je Vaša suradnja s učiteljem/roditeljem kvalitetna?“ (*Tablica 12, Graf 4*), veliki postotak ispitanika, njih 87,1% odgovorio je „da“. S obzirom na uzorak od 147 sudionika, u ovaj postotak pripada njih 128, što je zaista veliki broj. Dakle samo 12,9% ispitanika je odgovorilo „ne“ ili „ne mogu procijeniti“. Možemo zaključiti da su, u globalu, i učitelji, ali i roditelji zadovoljni kvalitetom međusobne suradnje s drugom stranom. Ocjena suradnje s učiteljem/roditeljem na skali od 1 do 5 bilo je posljednje pitanje iz upitnika istraživanja. Sudionici su najvišom ocjenom, ocjenom 5, ocijenili međusobnu suradnju. (Svi rezultati vidljivi su u *Tablici 13 i Grafu 5*) Iako, od njih ukupno 147, tek malo više od polovice (57,8 %) je suradnju ocijenilo najvišom ponuđenom ocjenom. Ocjenu 1 i 2 nitko nije izabrao, ali zato 3 i 4 jest. Najmanje je odgovora dobila ocjena 3 (6,8 %) što je 10 odgovora, a ocjena 4 (35,4 %), što je 52 sudionika. Možda pomalo iznenađuje što nije veći postotak ispitanika suradnju ocijenio najvišom ponuđenom ocjenom, obzirom na veliki postotak u procijeni kvalitete suradnje. No, razlika između ocjena 4 i 5 nije velika, kao što su to veoma dobra i odlična ocjena u školi. Smatram da je ovo pitanje prošlo uspješno jer je zapravo 93,2% ispitanika ocijenilo suradnju ocjenama 4 i 5.

13. ZAKLJUČAK

Suma summarum, suradnja je važna, koliko u svakodnevnom životu, toliko i u školstvu, odnosno odgojno – obrazovnom procesu. Ona je moguća samo ako svi sudionici nalaze istinsko zadovoljstvo u zajedničkom radu, prvenstveno se fokusirajući na dobrobit djeteta. Maleš (1996) nadalje ističe da je suradnja roditelja i škole proces međusobnog informiranja, savjetovanja, učenja, dogovaranja i druženja radi podjele odgovornosti za dječji razvoj u obitelji i školi (Kolak, 2006). Temelj zadovoljstva roditelja i učitelja (pa i cijelog školskog sustava) su povjerenje, iskrenost i objektivno iznošenje problema putem razgovora. Učitelj ne može izići u susret potrebama učenika ako ne poznaje obiteljski milje, a roditelji ne mogu pomoći svom djetetu u njegovim školskim obvezama ako ne znaju što se u školi radi i što se od učenika očekuje. Stoga, i roditelji, i učitelji moraju uložiti napor kako i kontakt bio što uspješniji. I jedni i drugi bi trebali razumjeti onu drugu stranu. Samo ako roditelji vide učitelja kao stručnjaka, karakternu osobu, onoga kome je stalo do zajedničkog rada, kao osobu koja voli djecu i posao koji radi, bit će spremni za zajedničko dogovaranje i djelovanje (Stevanović 2002). U odnosu roditelja i učitelja važno je razlikovati ulogu svakoga od njih i ne pokušavati profesionalizirati roditelja niti omalovažavati profesionalne vještine učitelja. Znanja i sposobnosti svakoga od njih međusobno se nadopunjuju i komplementarna su s obzirom na njihovu važnost u pristupu djetetu. Nepostojanje interakcije roditelj – učitelj može dovesti do izdvajanja roditelja iz odgojno-obrazovnog procesa te do gubljenja zanimanja za rad u školi. Samo zajednički trud i zalaganje jamstvo su za ostvarivanja zacrtanih odgojno-obrazovnih ciljeva, zaključuje Rosić (2005).

Na Učiteljskim fakultetima, studenti (budući učitelji), stječu potrebne kompetencije te su upoznati o načinu rada s roditeljima, međutim ne u dovoljnoj mjeri. O stvaranju suradnje (partnerstva) s roditeljima trebalo bi se učiti više, najbolje na primjerima iz stvarnoga života. Studenti su nakon završetka studija puni teorijskog znanja, no u praksi ih čeka još puno nepoznanica. Stoga, učitelji kao profesionalci, koji su odgovorni za poučavanje i razvoj djeteta u školi u suradnju s roditeljima, također se tijekom cijelog svog radnog pa i životnog vijeka trebaju usavršavati i raditi na stjecanju novih vještina i spoznaja kako bi njihova uloga kao profesionalnih vodiča prema stvaranju kvalitetnog partnerstva s roditeljima bila produktivna (Kosić, 2009).

Neki od najjednostavnijih načina suradnje roditelja sa školom jesu redovito sudjelovanje u roditeljskim sastancima i informacijama za roditelje. Osim toga, roditelji mogu:

- posjetiti djetetovu učionicu i upoznati se s djecom u razredu;
- ponuditi se za povremenu ispomoć u školi, ako postoji potreba (npr. u dopunskoj nastavi);
- pomoć u izvedbi učeničkih aktivnosti, priredbi, npr. sašiti kostime, oslikati pozornicu; dolaziti redovito na školska događanja i priredbe;
- prisustvovati radionicama na razne teme (ako se organiziraju u školi), npr. škola za roditelje, radionice o dječjem razvoju, razvojnim poteškoćama; ili pomoći organizirati radionice, predložiti teme itd.;
- pitati učitelja/učiteljicu izravno o tome kako biste kao roditelj mogli pomoći svom djetetu (npr. čitanje 15 minuta prije spavanja; 5 matematičkih zadataka dnevno itd.);
- pitati učitelja/učiteljicu za konkretne materijale (radne listove, bojanke, gotove zadatke) koje biste mogli koristiti kod kuće u pomoći u učenju;
- uključiti se u rad Roditeljskog vijeća, ako postoji u školi ili se angažirati oko njegova osnivanja.

Zaključno, prema Buljan Flander (2004) potreban je isključivo i aposlutno trud s obje strane kako bi se izgradila snažna suradnja.

LITERATURA:

- Buljan Flander, G. i Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete?: savjeti za roditelje*. Zagreb.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. London: Routledge.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson.
- Čilić, A. (2017). Čimbenici učinkovitosti škola. *Acta Iadertina*, 14 (2).
- Diković, M. (2013). Ključne kompetencije učitelja u odgoju i obrazovanju za građanstvo. *Život i škola, LIX* (29), str. 326. – 340.
- Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2020). Methodological and Thematic Trends: A Case Study of Two Pedagogical Journals in Croatia. U: A. Lipovec, J. Batič i E. Kranjec (Ur.), *New Horizons in Subject-Specific Education/Research Aspects of Subject-Specific Didactics* (str. 159-180). Maribor: University of Maribor, University Press.
- Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2020). Through the looking glass: methodological features of research of alternative schools. *Journal of Elementary Education, 13*(1), 55-71.
- Gruden, V. i Gruden, Z. (2006). *Dijete – škola – roditelj*. Zagreb, Medicinska naklada.
- Jurčić, M. (2009). Spremnost roditelja za sudjelovanje u razrednim i školskim aktivnostima. *Pedagoška istraživanja, 6* (1-2), str. 139. – 149.
- Jurčić, M. (2012). *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb, Recedo d.o.o.
- Kolak, A. (2006). Suradnja roditelja i škole. *Pedagoška istraživanja, 3* (2), str. 123. – 138.
- Kosić, A. (2009). Roditelji i nastavnici – partneri u unapređivanju odgojno-obrazovnog procesa u osnovnoj školi. *Život i škola, LV* (22), str. 227. – 234.
- Lukaš, M., Gazibara, S. (2010). Modaliteti suradničkih odnosa školskog pedagoga i roditelja. *Život i škola, LVI* (24), str. 210. – 229.
- Maleš, D. (1996). Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole. *Društvena istraživanja, 5* (1(21)), str. 75. – 88.
- Maričić, J., Šakić, V. i Franc, R. (2009). Roditeljsko zadovoljstvo školom i stav prema promjenama u školstvu; uloga roditeljskih ulaganja i očekivanih posljedica promjena. *Društvena istraživanja, 18* (4-5 (102-103)), str. 625. – 648.

- Matijević, M. i Topolovčan, T. (2017). *Multimedijska didaktika*. Zagreb: Školska knjiga i Učiteljski fakultet.
- Oostdam, R. i Hooge, E. (2012). Making the difference with active parenting; forming educational partnership between parents and school. *European Journal of Psychology of Education*. 28 (2011), str. 337 – 351.
- Pahić, T., Miljević-Ridički, R. i Vizek-Vidović, V. (2010). Uključenost roditelja u život škole: percepcija roditelja opće populacije i predstavnika roditelja u školskim tijelima. *Odgojne znanosti*, 12, 2(2010), 329 - 346.
- Rosić, V. (2005). *Odgoj obitelj škola*. Rijeka, Žagar.
- Sekulić Erić, I. (2020). *Priručnik za polaganje stručnog ispita pripravnika u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb, Zadržna štampa.
- Stevanović, M. (2002). *Škola i stvaralaštvo*. Labin, MediaDesign.
- Sušanj Gregorović, K. (2018). Dobrobiti roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta. *Napredak*, 159 (1-2), str. 101 – 113.
- Tokić, R. (2020). Participativna uloga roditelja u aktivnostima škole. *Napredak*, 161 (1-2), str. 105. – 122.
- Topolovčan, T. (2016). Art-Based Research of Constructivist Teaching. *Croatian Journal of Education*, 18(4), 1141-1172.
- Topolovčan, T. (2017). Utemeljena teorija u istraživanjima odgoja i obrazovanja. S. Opić, B. Bognar i S. Ratković (Ur.), *Novi pristupi metodologiji istraživanja odgoja* (str. 129-149). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Woolfolk, A. (2016). *Edukacijska psihologija*. Zagreb, Naklada Slap.
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Narodne novine, 87/2008.

MREŽNI IZVORI:

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57758> (pristupljeno 7.9.2021.)

PRILOZI

Prilog 1. Upitnik za učitelje i roditelje u primarnom obrazovanju

OPĆI PODACI:

1. **SPOL:** M / Ž
2. **DOB:** _____ godina
3. **JA SAM:**
  - a) učitelj/ica razredne nastave
  - b) roditelj učenika/učenice koji/a pohađa razrednu nastavu
  - c) oboje
4. **ŽIVIM:**
  - a) u gradu
  - b) na selu
5. **ŠKOLA (u kojoj radim/ koju moje dijete pohađa) nalazi se:**
  - a) u gradu
  - b) na selu
6. **ŠKOLA (u kojoj radim/ koju moje dijete pohađa) održava nastavu u:**
  - a) jednoj smjeni
  - b) dvije smjene
7. **KAKO PROCJENJUJETE SVOJ SOCIO-EKONOMSKI STATUS:**
  - a) vrlo nizak
  - b) ispod prosjeka
  - c) prosječan
  - d) iznad prosjeka
  - e) vrlo visok

UPUTE ZA SLJEDEĆI DIO UPITNIKA:

1. DIO

Molim Vas da pažljivo pročitate sljedeće tvrdnje te procijenite i označite u kojoj se mjeri slažete s njima. Molim Vas da odgovorite na sve tvrdnje. Svoje procjene slaganja s tvrdnjama označavate pomoću skale:

1 – uopće se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem niti ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem.

Redni broj:	TVRDNJA:	Procjena Vašeg slaganja/ neslaganja s ponuđenom tvrdnjom				
		1	2	3	4	5
1.	<i>Roditelji i učitelji trebaju biti saveznici, partneri koji ravnopravno rade na zajedničkom zadatku, a to je dobrobit djeteta.</i>	1	2	3	4	5
2.	Roditelji ne bi trebali biti pasivni primatelji informacija tijekom roditeljskih sastanaka.	1	2	3	4	5
3.	<i>Roditeljski sastanci bolji su oblik suradnje u usporedbi s individualnim razgovorima.</i>	1	2	3	4	5
4.	<i>Roditeljski sastanci i individualni razgovori dobrovoljni su oblici suradnje učitelja i roditelja.</i>	1	2	3	4	5
5.	<i>Tijekom individualnog razgovora s učiteljem/ roditeljem sam nervozan/nervozna.</i>	1	2	3	4	5
6.	<i>Informacijama poput uspjeha, izostanaka i problema učenika kao pojedinca nije mjesto na roditeljskim sastancima.</i>	1	2	3	4	5
7.	<i>Na roditeljskim sastancima ne treba niti jedno dijete posebno izdvajati.</i>	1	2	3	4	5
8.	<i>Do sada nisam doživio/doživjela neugodnosti tijekom roditeljskog sastanka.</i>	1	2	3	4	5
9.	<i>Međusobna suradnja učitelja i roditelja ima pozitivan utjecaj na školski uspjeh djeteta.</i>	1	2	3	4	5
10.	<i>Smatram kako učenik/ moje dijete primjećuje/osjeća kada nema dobre suradnje učitelja i roditelja.</i>	1	2	3	4	5
11.	<i>Suradnjom učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju povećava se međusobno razumijevanje.</i>	1	2	3	4	5
12.	<i>Za kvalitetnu suradnju potrebno je međusobno razmijeniti brojeve telefona.</i>	1	2	3	4	5

13.	<i>Nastojim uspostaviti iskrenu i kvalitetnu komunikaciju s roditeljima/učiteljem.</i>	1	2	3	4	5
14.	<i>Škola (u kojoj radim/ koju moje dijete pohađa) organizira zajedničke radionice.</i>	1	2	3	4	5
15.	<i>Smatram kako mnogi roditelji raznim pokušajima, pritiskom na učitelja, utječu na ocjene svoga djeteta.</i>	1	2	3	4	5
16.	<i>Predstavnici roditelja trebali bi sudjelovati u ocjenjivanju i vrednovanju učitelja.</i>	1	2	3	4	5
17.	<i>Netrpeljivost između učitelja i roditelja danas je sve veća nego je bila u prošlosti.</i>	1	2	3	4	5
18.	<i>Tijekom ove pandemije COVID-a 19 komunikacija s učiteljem/roditeljem puno se više odvijala putem mobitela(e-mail, WhatsApp, Viber..) nego inače.</i>	1	2	3	4	5
19.	<i>Učitelj razredne nastave trebalo bi posjetiti dom svakog djeteta u svom razrednom odjeljenju.</i>	1	2	3	4	5

2.DIO

Kratko odgovorite na preostala pitanja.

1. Smatrate li da je Vaša suradnja s učiteljem/roditeljem kvalitetna?

a) da   b) ne   c) ne mogu procijeniti

2. Ocijenite svoju suradnju s učiteljem/roditeljem na skali 1-5.

1

2

3

4

5

Prilog 2. Popis tablica i grafova

Tablica 1. Deskriptivni podaci provedenog empirijskog istraživanja (demografski podaci)

Tablica 2. Tablični prikaz ispitanika prema spolu

Tablica 3. Tablični prikaz ispitanika prema prebivalištu

Tablica 4. Tablični prikaz ispitanika prema socio-ekonomskom statusu

Graf 1. Grafički prikaz ispitanika prema spolu

Graf 2. Grafički prikaz ispitanika prema prebivalištu

Graf 3. Grafički prikaz ispitanika prema socio-ekonomskom statusu

Tablica 5. Mann Whitney U test (spol)

Tablica 6. Mann Whitney U test (spol) – 2.dio

Tablica 7. Mann Whitney U test (prebivalište)

Tablica 8. Mann Whitney U test (prebivalište) – 2.dio

Tablica 9. Kruskal Wallis H test (socio-ekonomski status)

Tablica 10. Kruskal Wallis H test (socio-ekonomski status) – 2.dio

Tablica 11. Deskriptivni podaci provedenog empirijskog istraživanja (2.dio)

Tablica 12. Tablični prikaz odgovora na pitanje o procijeni kvalitete suradnje

Tablica 13. Tablični prikaz odgovora na pitanje o ocjeni suradnje s učiteljem/roditeljem na skali 1 - 5

Graf 4. Odgovori ispitanika na pitanje o procijeni kvalitete suradnje

Graf 5. Odgovori ispitanika na pitanje o ocjeni suradnje s učiteljem/roditeljem na skali 1 - 5

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Sara Sabol rođena je 3. rujna 1997. godine u Čakovcu. Osnovno obrazovanje stekla je u Osnovnoj školi Hodošan. Razrednu nastavu pohađala je u Područnoj školi Palinovec, a predmetnu u matičnoj školi u Hodošanu. Nakon završene osnovne škole upisuje Gimnaziju Josip Štolcer Slavenski u Čakovcu koju završava 2016. godine. Te iste godine upisuje Učiteljski fakultet, odsjek u Čakovcu, modul hrvatski jezik. U slobodno vrijeme bavi se vatrogastvom te je članica DVD-a Palinovec koji je vrlo uspješan u svojem radu, ali i na natjecanjima gdje su uvijek među najbrojnijima i najuspješnijima.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

Ja, Sara Sabol izjavljujem da je moj diplomski rad „Kvaliteta suradnje učitelja i roditelja u primarnom obrazovanju“ izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(Sara Sabol)